

Ирена Зечевић

Библиотека Матице српске

irenakara@yahoo.com

ИСТОРИЈА ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКА КОД СРБА – ПЕРОМ

БРАНКЕ ДРАГОСАВАЦ

Драгосавац, Бранка: *Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1910. године*. Панчево: Градска библиотека; Ниш: Народна библиотека „Стеван Сремац”, Неготин: Народна библиотека „Доситеј Новаковић”, 2016.

Потреба утемељења библиотекарства као посебног позива, део је процеса рађања модерне Европе у времену у коме настају велике библиотеке. Први библиотекарски приручник под називом „*Упутства за уређење библиотека*” сачинио је Габријел Ноде 1627. године, истичући да библиотеке „треба да буду ризнице људског знања и духа и да чувају све оригиналне мисли икада записане”, да за потребе набавке књига имају стални државни буџет, сређене каталоге и јавно доступне фондове. У зависности од друштвено-економског и културног развоја, јавне библиотеке су еволуирале.

Своје виђење историје српских библиотека током прве две деценије 20. века, доктор библиотечно-информационих наука Бранка Драгосавац представила је у монографији *Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1910. године*. Књига је прерађена верзија њене докторске дисертације, коју је одбранила маја 2015. године на Филолошком факултету у Београду. Истражујући историју јавних библиотека кроз градове и насељена места широм Србије, студиозно прикупљајући бројну архивску грађу и документа, Бранка Драгосавац у првом поглављу књиге информисао читаоце о кратком историјату настанка, развоја и рада најстаријих библиотека Грчке и Рима, затим манастирских библиотека, библиотека хуманизма и ренесансе, до савремених установа за чување и коришћење књига и другог библиотечног материјала.

Друго поглавље започиње информацијама о настанку и формирању типова библиотека у Србији почетком прошлог века, а њихов развој ауторка види кроз три етапе:

- Оснивање прве јавне библиотеке у Крагујевцу 1866. и Нишу 1882/1895. године и доношење *Закона о Народној библиотеци* у Београду уз помоћ државног апарата, тј. Државног савета Кнежевине Србије.

- Друга етапа траје од 1901. до 1908, а карактерише је доношење *Закона о Народној библиотеци*, при чему истиче велику улогу и залагање Стојана Новаковића, као и формирање друштава за народно просвећивање, српских земљорадничких задруга, Народне одбране, Културне лиге, Друштва за школску хигијену и народно просвећивање.
- Трећа етапа почиње од 1909. до 1918. године формирањем шест државних јавних библиотека у Неготину, Пироту, Зајечару, Алексинцу, Јагодини и Лозници.

Треће поглавље осликава друштвено-политичке прилике у земљи: промена династије, социјални немири, ратови, али истовремено и настојање за унапређењем просвете и отварањем школа. Ауторка запажа и значајан напредак на пољу развоја библиотекарства условљен именовањем јавних личности за челнике просветних и културних институција као што су били: Јован Стерија Поповић, начелник у Министарству просвете и црквених дела, Филип Николић, први државни библиотекар у Народној библиотеци, Ђуро Даничић, Јанко Шафарик, Стојан Новаковић.

У четвртом делу студије Бранка Драгосавац истиче значајне улоге невладиних организација (земљорадничких задруга, Културне лиге, Друштво за школску хигијену и народно просвећивање и др.) чија је мисија била да кроз морални препород српског народа утемеље основне културне тековине: писменост, хигијену живота, развијање националне свести, основна начела хришћанског морала и др., а кроз јавна предавања покрену и образовање одраслих. Иницијатори ових идеја били су Радован Кошутић, Јован Скерлић и Светозар М. Марковић.

Анализирајући процес оснивања библиотека у Србији, Бранка Драгосавац запажа да је државни апарат подстицајно деловао на оснивање ових институција. О томе говори и пето поглавље књиге под називом „Српска држава као оснивач јавних библиотека”. На основу законске регулативе и указа краља Петра I Карађорђевића, финансирање јавних библиотека обезбеђивало се из државног буџета. Рад библиотека и извештаје библиотекара пратила је комисија у оквиру Министарства просвете и црквених послова, а за надзорника је именован Јован Н. Томић, један од најзаслужнијих интелектуалаца, који је својим јавним ангажовањем аргументовано потврђивао неопходност отварања јавних библиотека. Ауторка указује и на проблеме који су пратили развојни пут српског библиотекарства. Некада је то био недостатак додатних финансијских средстава, некада се радило о недостатку простора за смештај књижног и некњижног фонда, недовољно ангажовање библиотекара у стручном вођењу инвентарних књига...

Судбину јавних библиотека у Србији у ратно доба, 1912–1913. и 1914–1918. године, истраживајући архивску грађу, најбоље је илустровала кроз пример пиротске библиотеке и Јавне библиотеке у Зајечару, које су током Великог рата претпела пљачкање и уништавање српских књига од стране бугарских окупатора, који су заплешену и одузету имовину пренели у Софију. Под покровитељством Министарства просвете и црквених послова и Министарства иностраних дела, по окончању ратних дејстава, током 1918. године, отпочео је процес повраћаја имовине. Овај процес предводио је Јован Н. Томић који је, заједно са колегама из јавних библиотека Србије, организованом акцијом вратио културно благо нације у Србију.

Монографија садржи именски регистар, сажетак на енглеском и руском језику, пропраћена је и прилогом који азбучно-хронолошки обједињује попис јавних библиотека, књижница, читаоница Културне лиге, Земљорадничких задруга и удружења основаних од 1901. до 1918. године. Важност овог „пројекта” препознале су Градска библиотека из Панчева, Народна библиотека „Стеван Сремац” из Ниша и Народна библиотека „Доситеј Новаковић” из Неготина, које су у својству суиздавача „главни кривци” што је ова публикација угледала светлост дана. Рецензенти књиге су проф. др Гордана Стокић Симончић и проф. др Жељко Вучковић.

Писана на основу истраживања архивске и библиотечке грађе у установама културе у нашој земљи, студија др Бранке Драгосавац шири сазнања о културним прегнућима генерација библиотекара који су од времена стицања државне самосталности Србије (1878) до краја Првог светског рата (1918) створили и унапредили јавно библиотекарство у нас. Објављена монографија значајан је датум у историји српског библиотекарства јер указује на континуитет стремљења да се грађанству Србије оснажи културни и национални идентитет. Ауторки ових редова читање монографије Бранке Драгосавац *Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1910. године* представљало је задовољство, те је колегама из струке и широј читалачкој публици најтоплије препоручује.